

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 február Próza

Szántó T. Gábor: Élet, nyugalomban

Moritz Kaminski, egykori bundista a varsói gettófelkelés túlélője volt. Csatlakozott a partizánokhoz, majd az orosz csapatokkal érkezett Berlinbe, 1945 májusában azonban, amikor felajánlották neki, hogy visszatérhet Varsóba, ahol a háború előtt élt, csak a fejét ingatta. Az egyik katonai szerelvényt indulhatott volna, biztonságban és viszonylagos kényelemben, akár azonnal, de az egység parancsnoka megértően bólogatott, amikor Moritz úgy döntött, hogy nem kíván visszatérni a szülőföldjére. Moritz nyíltan megmondta azt is, hogy szeretne átmenni az amerikai zónába.

Max Rosenthal a buchenwaldi lágerben szabadult, majd elszállították, és a landsbergi német katonai bázison kialakított hontalantáborban töltötte a szabadság első hónapjait. Magára szedett huszonöt kilót, kikezelték a flekktífusból és a lábon kihordott tüdőgyulladás szövődményeiből. Míg a többiek, főleg a fiatalabbak, a Joint-segélyeikből lébecoltak, s legfeljebb egy-egy lefoglalt és feltört élelmiszer- vagy ruharaktár készleteiből származó holmival csencseltek, a politikailag aktívabbak pedig a szabad bevándorlásért s a zsidó állam létrehozásáért tüntettek és petíciókat írtak a brit katonai parancsnoksághoz, Max azon törte a fejét, hogy tudja újratekdeni az életét. A korábbi német–lengyel határon lévő kisvárosból származott, ahol a deportálás előtt apja vegyeskereskedésében dolgozott. Ott állt harmincévesen, özvegyen és árván: elvesztette apját, anyját, feleségét és öt éves fiát, akit az anyjával együtt küldtek gázba. Igyekezett kitörölni emlékezetéből korábbi életét, mindazzal együtt, ami hozzá kötötte, ráadásul esze ágában sem volt lengyel állampolgárnak lenni. Pénzt akart az újratekedéshez, másutt, ezért a táborban irodát nyitott egyik ügyvéd segítségével eladta az üresen maradt kisvárosi házat és az üzletet, s így némi pénzhez jutott. Ezt, szintén az ügyvéd segítségével, egy Berlin amerikai zónájában lévő üzlethelyiségbe fektette.

1947 januárjában ment a fővárosba. Kivett egy albérleti szobát, nem sokkal később egy kis lakást. Vegyeskereskedést nyitott, de a Fasanenstrasse környékén akkoriban többen vágtak bele új üzletbe, és Max kereskedése rosszul ment. Moritzal itt, a boltban ismerkedett meg. Max ekkor már a vevőinek is panaszkodott. Moritz a feketepiacon adott és vett, mikor mit, de leginkább női holmit és penicillint. Tudta, hogy Maxnak is odaveszett a családja, s bármennyire slemilnek tartotta és élhetetlennek, szimpátiát érzett iránta. Ha másért nem, talán mert az öccsére emlékeztette, akit a gettófelkelés idején lőttek le a németek.

Max keveset tudott jiddisül, Moritznak azonban nem okozott gondot a német, és lengyeltudása révén az orosz se esett nehezére elsajátítania. A háború előtt is beszélt már németül – habár szűk szókinccsel és erős jiddis akcentussal –, a háború vége felé pedig volt alkalma eleget gyakorolni, amikor az oroszok a foglyul ejtett németek kihallgatásánál vártak tőle segítséget. Később, amikor már Berlinben élt, nem volt mit tennie, vett egy szótárt és egy nyelvtankönyvet, és úgy vágta be, mint amikor gyerekkorában, a jesivában talmudot tanult. Mire Maxszal megismerkedett, majdnem hibátlanul beszélt németül.

Moritz beköltözött Maxhoz, így némileg csökkentek a költségeik. Megegyeztek, hogy ha nőt hoz fel valamelyikük, előre szólnak a másiknak, s a nő nem maradhat ott éjszakára. Maxnak néha eszébe jutott, hogy jó lenne megnősülni, de csak rövid távú kapcsolatai voltak: más gyerekét nem viselte el, és saját gyereket, meggyilkolt fia helyett, nem akart. A gyermektelen, vagy gyermeküket elvesztő nők pedig, mindannak ellenére, amin átmentek, vagy éppen azért, mindenáron szülni szerettek volna. Max mindig szomorúan jelentette Moritznak, ha véget ért egy újabb kapcsolatkezdeménye. Moritz csak a fejét csóválta:

– Vagy az elveiden kéne változtatnod, vagy feladnod a próbálkozást. A nők mind hasonló dolgokat akarnak.

Moritz nem gondolt családra, alkalmi szeretői voltak, és ha szükségét érezte, a kurvákat sem vetette meg. Német nőket szedett fel, s a fajgyalázással kapcsolatos egykori törvények miatt a reváns érzését se tudta elhessegetni, ha maga alá gyűrte őket. A német nők, akik közül szintén sokan megözvegyültek, és nyomorultabb körülmények között tengődtek, mint Moritz, hálások voltak az amerikai kantinokban beszerzett konzervekért, csokoládéért, whiskyért és harisnyáért.

Moritz elegáns, jóképű férfi volt, haját brillantinozta és Borsalino kalapban járt. Szeretett változatosan öltözni, angol szövetből varratott öltönyökben, ezért is viselte nehezen, amikor kezdett rosszul menni az üzlet. Maxnak esze ágában nem volt ruhát csináltatni magának. A szabadulása óta Joint-segélycsomagokból öltözött. Nem szívesen költött magára, szinte mindig egyetlen, kopottas barna öltönyében járt, csak az ingét és alsóneműit váltotta. Az egyetlen luxus, amit megengedett magának, a bejárónő volt, aki hetente jött takarítani, mosni és vasalni.

Amikor az oroszok kezdték körbezárni Berlint, és akadályozni a város élelmiszer-utánpótlását, Moritz megpróbálta felvenni a kapcsolatot azzal az orosz parancsnokkal, akivel Berlinbe érkezett. Az őrnagy még ott szolgált a városparancsnokságon, és Moritz kiharcolta, hogy kivételesen a szovjet zónából is kaphassanak árut. Akkorra már betársult Maxhoz. Eleinte bízott benne, hogy sikerül az oroszoktól beszerzett holmikkal felfuttatni a boltot, később már inkább a pénze után futott.

Max hálás volt a segítségért. A magabiztos, kockázatoktól sem féltő Moritzon kívül nem akadt senkije Berlinben, legfeljebb az a néhány ismerős DP*, akik a landsbergi táborból idevetődtek, és itt is ragadtak. Ők is csak tengtek-lengtek, naphosszat kávéházakban ültek, s a Jointtól és más zsidó segélyszervezetektől kapott támogatásból, meg az amerikaiaktól beszerzett árukból éltek. Az üzlet azonban rosszul ment, s egy alkalommal Moritz le is bukott, amikor a városi szennyvízcsatornán keresztül, oroszoktól beszerzett árut csempészett a városba. Segítőjével elvétette a csatornakijáratot, és a brit zónában mászott ki az utcára.

Egy angol őrjárat vitte be, nagy nehezen engedték csak el, amikor ismétlődő kihallgatásai során elmagyarázta, miféle kapcsolatban is áll az oroszokkal. Napokat töltött letartóztatásban, és szerencsétlenségére egy olyan tisztet fogott ki, akit Palesztinából vezényeltek Németországba a zsidó állam kikiáltása után. Nem kedvelte a zsidókat. Minden zsidó cionistának tűnt a szemében, a britek halálos ellenségeinek. Hálátlan népségnek tartotta őket, akik ahelyett, hogy örültek volna, hogy túléltek a nácizmust és csendben meghúzták volna magukat Európában, a felszabadítókat öldösték a Közel-Keleten, saját államra vágyva. Amikor Moritzot végül mégis elengedték, világosan a tudára adták: mostantól nem üzletelhet illegálisan, a szabályok mindenkire vonatkoznak. Kiélezettek a viszonyok, a nyugati hatóságok nem támogathatják a feketepiaci kereskedelmet, különösen nem a zónahatárokon keresztül, amikor az oroszok bármelyik pillanatban erőszakot provokálhatnak.

Moritz számára ekkor világossá vált, hogy a boltnak befellegzett. Más megélhetési forrás után

kell, hogy nézzenek.

Új üzletbe nem vágott volna, náluk dörzsöltebb vagányok uralták a piacot, nemegyszer keményen letörve a konkurenciát. Moritz először megpróbálta kinyomozni, milyen komolyabb ingatlanok maradtak gazdátlanul, örökös nélküli családok hátrahagyott vagyonaként, de ezek tulajdonjogát a zsidó közösség igényelte, így azokon kívül, akik nekik dolgoztak, más nemigen vethette meg a lábát az ingatlanpiacon. Beszélték, hogy a közösség vezetői közül többen magánvagyonhoz is jutnak az ingatlanok kapcsán, de Moritz erre csak megrándította a vállát. Nem talált benne semmi kivetnivalót, az érdekelte csupán, hogy zsidó kézre kerüljenek az ingatlanok, nehogy a németek még abból is hasznot húzzanak, ami az általuk meggyilkolt zsidók után megmaradt. Maxot zavarták a pletykák, ő rendszeres hitközségi adót fizetett odahaza, és Berlinben is szükségét érezte, hogy tartozzon valahova, bár zsinagógába csak ünnepekkor járt. Moritz a lábát se tette be templomba a háború óta.

Ezekben a hónapokban, Nürnbergben bíróság elé állítottak számos másodvonalbeli náci hivatalnokot: jogászokat, orvosokat, üzletembereket és volt katonatiszteket, valamint olyan személyeket, akik a szövetséges haderők ellen követtek el erőszakos bűncselekményeket. Kisebb perek is zajlottak, kevesebb sikerrel. Az újságok is rendre közölték a vádlottak fényképeit, ahogy házukból kilépve újsággal takarják el az arcukat a fotósok elől. A legsúlyosabb esetek kivételével gyakran a vártnál enyhébb ítéletek születtek, mert a bíróságok előtt a vád nem tudta bizonyítani a vádlottak közvetlen felelősségét. Pletykálták, hogy a szövetségesek nyomása is csökkent Németországra az új körülmények között, amikor a volt ellenség leendő szövetségessé vált az új ellenféllel, az oroszokkal szemben. Mindenesetre az időközben gyakran jó nevű vállalatok élére kerülő egykori náciknak rosszat tett a nyilvános meghurcoltatás. Moritz megvette az összes lapot, ami az eljárásokról tudósított, egyes cikkeket kivágdosott és külön dossziéba gyűjtötte őket.

Egy este, amikor hazaért, Max a konyhában találta Moritzot nagyítóval a szeme előtt: fényképeket nézegetett. Kivett a hűtőből egy pár virslit – Moritz nem értette, miért ragaszkodik a kósersághoz, ha szombatot nem tart, csak a nagyünnepeket, de egy idő után nem piszkálta vele –, vágott egy vastag szelet kenyeret, egy kanál mustárt csapott mellé a tányérra, és úgy, ahogy volt, nyersen, hidegen beleharapott a virslibe.

– Miért nem főzöd meg legalább? – kérdezte Moritz, aki szerette a jó ízeket. Napközben, ha tehette, vendéglőben evett.

– Így is jó – mondta egykedvűen Max. – Mik ezek? – bökött az asztalon heverő tucatnyi felvételre.

– Nem mik, hanem kik – mondta Moritz. – Láthatod. Nácik.

– Azt én is látom – fortyant fel Max. – Csak azt nem tudom, mi olyan érdekes rajtuk.

– Belőlük fogunk élni – jelentette ki határozottan Moritz.

– Ezt nem értem – zökkent le Max az asztal mellé.

– Nézd meg ezeket a képeket – nyitotta ki Moritz az asztalon heverő dossziét, s mutatott az újságkivágásokra. – Mit látsz rajtuk?

– Semmit – biggyesztette le a száját Max. – Mind eltakarja az arcát.

– Hát ez az! – rikkantott Moritz. – Mástól se tartanak, mint hogy emlékeztetik őket a múltjukra,

és kiderül, hogy mit műveltek. Komoly üzletemberek, rendes férjek, apák... Jó családok fiai, sikeres üzleti vállalkozásokban. Az egyetlen dolog, ami zavarhatja őket, az az apróság, hogy egy időben zsidókat gyilkolástak.

– És ezek? – kérdezte Max, újból a fotókra mutatva.

– Ők még nem álltak bíróság előtt.

– És honnan szerezted meg a fényképeiket?

– Akadnak olyanok, akik nem szerették a náciakat... És egy kis pénzért sok mindenre kaphatók. Kaptam neveket. Azután a cégjegyzéket néztem végig. A fotókat pedig, amikor megvoltak a nevek, egy hírügynökségtől szereztem, lengyel vonalon. Bárki bemehet egyébként, és megvásárolhatja a képeket. Csak meg kell mondani, kit vagy mit keres.

– Pontosan mi is az a hírügynökség? – kérdezte szégyenkezve Max.

Moritz egy pillanatra értetlen arcot vágott, majd legyintett.

– Mindegy. Elmondom, hogy fogjuk csinálni. Ül már le! Ne állva tömd magadba azt a rohadt virslit.

Max szófogadóan leült, de eltolta magától a tányért. Elment az étvágya.

– „In Ruhe Leben”: ez lesz a szervezetünk neve.

– Miféle szervezetünk? Nincs semmiféle szervezetünk. Egy nyomorult boltunk van, a csőd szélén – mondta keserűen Max.

– Végighallgatnál? – csattant fel Moritz. Max összerezett. – Pont ezért kell valami újba fogunk... Na, szóval: In Ruhe Leben. Mit szólsz? Arra fogjuk rávenni a náciakat, hogy fizessenek. Fizessenek, hogy ne haljunk éhen, nyugodtan élhessünk, és békén hagyjuk őket. Hogy ne legyünk a nyomukban, és ne fenyegetse őket állandóan, hogy nyilvános perben kell számot adniuk, mit tettek. Ha nem lehet őket börtönre ítélni, fizessenek legalább kártérítést mindazért, amit műveltek. A halottakért, a tönkre tett életekért, a gyerekekért, a családjaikért, azért, hogy képtelen vagy visszaköltözni a faludba, vagy hogy...

– Város – jegyezte meg Max. – Kisváros, de város.

– Akkor város, mit bánom én! – legyintett Moritz. – Lényeg, hogy fizessenek. Mit gondolsz, mi vagyunk az egyetlenek, akik nem tudunk talpra állni? Olyan könnyű a semmiből csinálni valamit? Ez csak Istennek sikerült, akiben nem hiszek, és neki is csak a rabbik szerint... Tudod te, hányan nem képesek újrakezdeni az életüket? Hányan nem tudnak családot alapítani? Hányan betegek, vagy lesznek öngyilkosok, mert kiderül, hogy mindenkijüket elvesztették, és senki nincs, aki pótolni tudja őket? Hányan vannak még mindig táborokban, mert nincs kihez visszamenniük, viszont Erecnek se bírnak nekiindulni? Ezekről, akik oda se dugják az orrukát a sülba vagy a kávéházba, senki nem beszél... Csak azokról, akik újra sikeresek és gazdagok.

Moritz lenézte kissé az asszimiláns német zsidókat, akik nem beszéltek már jiddisül. Azok viszont lenézték a lengyel zsidókat, különösen a haszidokat. Többségük a vallást is csak akkor gyakorolta, amikor ünnepkor zsinagógába ment. A társadalmi presztízis előbbre való volt számukra, mint a vallási törvények megtartása, s a vallást is inkább csak presztízsből tartották. Moritz a zsidóságot olyan zárt rendszernek látta, melynek akkor van értelme, ha minden

elemében gyakorolják, ő legalábbis így látta odahaza, még a Radom melletti faluban, a nagyapjánál. A háború előtt önellentmondásban élt, mert modern emberként kevés dolgot őrzött a vallásos életmódból, ugyanakkor elszakadni sem tudott tőle teljesen. Amikor azonban a háború alatt, a varsói gettóban sorra haltak éhen a híres rabbik és tanítványaik, Moritzban összeomlott valami, és onnantól semmit nem tartott, s később sem tért vissza a hagyományos életmódhoz.

Némán nézte Max halántékánál kopaszodó fejét, ékszerűen megmaradt, ritkás haját, sápadt beesett arcát, üveges szemeit. Szánalomra méltónak látta a hideg virsli maradékaival a tányérján, és dühös lett rá.

– Ki fogja visszaadni a feleséged, a gyereked és a szüleid? Ki fogja visszaadni az életkedved? Nem csak a boltról van szó... Ott rohadjon meg az egész! Muszáj lenne életet verni beléd. Legyél már egy kicsit dühös!

– Mit akarsz tőlem, Moritz? A te családod nem irtották ki? Miért csak az enyémekekről beszélsz?
– Max hangja elakadt, sírósan beszélt. – Én nem akarok harcolni senkivel. Én csak élni akarok, nyugalomban, úgy, ahogy mondod. Miért gondolod, hogy bárki hajlandó volna fizetni? Nézz körül, az egész ország romokban van!

Moritz felállt, bement a szobába. Két szál meggyújtott cigarettával jött vissza, az egyiket Max szájába dugta, és megszorította a vállát.

– Gondolod, hogy nekem nem jut eszembe nap mint nap a családom? De nem lehet állandóan a múlton merengeni. Nem maradhatsz egy életen át áldozat... miközben ezek – bökött a fényképekre – meggazdagszanak, és boldogan élnek.

Lerogyott az asztal mellé és hallgatott. Maxnak most úgy tűnt, mintha éppen őt fogná el a kétségbeesés.

Moritz váratlanul megszólalt:

– Egyedül nem tudom megcsinálni. Kellesz hozzá te is!

Max kifújta az első, mély slukk után a füstöt, és megdörzsölte a szemét. Nézte Moritzot, aki dús, fekete hajában turkált. Moritz nem szólalt meg, mint aki időt akar hagyni neki a gondolkodásra. Max mindig irigyelte férfias viselkedéséért, ahogy be tudott lépni egy bárba, ahogy feldobta a fogásra a kalapját, ahogy rendelni tudott, körülhézett, rákacsintott a nőkre vagy biccentett feléjük. Irigyelte, ahogy az amerikai katonákkal és hatóságokkal tárgyalt, mert Moritz a háború óta angolul is megtanult. Max értett ugyan valamit, és már gagyogott is angolul és jiddisül, a németen kívül azonban valójában semmilyen nyelvet nem beszélt. Félszeg volt a nővel, az amerikai katonákkal, leginkább német törzsvevőivel, a környék kispolgáraival beszélgetett szívesen, akik nem terelték a szót minduntalan az átéltekre. Tiszteletudóak és udvariasak voltak vele, mint akik nem akarják bolygatni érzéseit. Már-már el is feledte, hogy néhány évvel korábban, a kisvárosban, ahol lakott, hogyan verték be a kirakataikat; hogy Dávid-csillagokat festettek az ajtajukra, és gúnyolódtak rajtuk, amikor batyuikkal vonultak az utcán.

Nem érezte jól magát a túlélőkkel sem, akik gyakran tábori történeteikkel hozakodtak elő. Neki nehezebbre esett az emlékezés, és tudta, hogy a legszörnyűbb élményeiket mások sem képesek, vagy nem akarják elmondani, ezért eltérnek a valóságtól. Moritz kifakadása meglepte, mert sosem beszélt addig a családjáról, s noha neki címezte a mondottakat, nyilván a sajátjai jártak a fejében. Az igazat megvallva, Max azt sem tudta, pontosan kiket vesztett el Moritz az öccsén kívül. Moritz a lelkiek terén zárkózott volt, Max pedig tapintatos. Egymás közt szinte soha nem

beszéltek a gettóról vagy a lágerről, de a gyakorlati dolgokban jól kiegészítették egymást. Max megbízhatósága jól párosult Moritz rámenősségével. Max mindig úgy érezte, ő a szerencsésebb, és hálát adott a sorsnak, hogy Moritzot mellé vetette, de hirtelen megérezte, hogy Moritznak most valóban szüksége van rá, és rá van szüksége. Eddig ezt sosem érezte. Nagyon sóhajtott.

– Hát jó. Próbáljuk meg. Hogy kéne csináljuk?

Heinrich Krummer, a berlini székhelyű Krummer Vas- és Fémművek igazgatója – a kevés vasipari cég egyikének vezetője, mely a szövetségesek által hozott büntető rendelkezések értelmében a háborút követő években egyáltalán termelhetett – megfordította az ujjai között tartott furcsa üdvözlőkártyát. Elülső oldalán csupán a szervezet és képviselőjének neve állt, a hátoldalán pedig kézzel írt néhány sor. A titkárnője az imént hozta be zárt borítékban, melyen a „*Bizalmas. Saját kezű felbontásra*” felirat állt az igazgató neve alatt.

Krummer átvette a borítékot, és egy papírvágó késsel, melynek nyelébe a neve és a cég neve is bele volt gravírozva, felhasította. A kártya mellett egy fényképet is kihúzott belőle.

Egy csoportképet látott, melyen német tisztak álldogáltak, egyenruhában. A néhány évvel korábban készült felvételen, mint észrevette, ő is szerepelt. Nem emlékezett a helyszínre, sem a pontos dátumra, éveken át szolgált a Wehrmacht kötelékében. A háború után került a cég élére, amikor apja kissé háttérbe vonult. Csak a részvénytársaság elnöki posztját tartotta meg magának, az igazgatóságot fiára ruházta.

Krummer egy lupét vett elő a fiókból, figyelmesen szemlélte a lencse alatt hatalmasra nőtt, s ha megmozdította kezét, hosszúra nyúlt arcokat, köztük a magáét. Nem látott semmiféle feliratot az egyenruhás férfiak mögött, mely kapaszkodót nyújthatott volna a pontos helyet illetően, csak egy magas téglafalat, s a fal és a mögötte húzódó ház között egy falépcsőt, elmosódott alakokkal.

Letette a fényképet, és az üdvözlőkártyát vette a kezébe. Az egyik oldalán a számára ismeretlen szervezet neve állt: *In Ruhe Leben, Német–*

Zsidó Megbékélési Alap, a másik oldalán két, szintén ismeretlen személy neve és titulusa: Moritz Kaminski ügyvezető és Max Rosenthal titkárá. Alatta a rövid, kézzel írott néhány sor, melyben személyes találkozót kérnek, egy felettébb kényes ügyben. Egy telefonszám is állt a szervezet neve alatt.

Mit akarhatnak? – tűnődött. És miért pont tőle? Vajon másokat is megkerestek? Krummer gondolkodni kezdett, ki az, akitől tudakozódhatna. De előbb talán mégis tudni kellene, mit akarnak. A háború vége óta számos segélyszervezet működött az országban, ő maga is adott már pénzt hadiárvának, de zsidók még nem keresték meg. Ha jól belegondolt, nem is találkozott a háború óta zsidókkal. A vasiparban, gépiparban kevesen maradtak, tűnődött.

Végül is, mit kockáztat egy találkozóval? – biggyesztette le a száját. Ha viszont nem fogadja őket, telekiabálják a várost.

Csengetett a titkárnőjének, és kérte, hogy adjon meg egy időpontot nekik, amikor felkereshetik. Amikor a titkárnő kiment, Krummernek is telefonálnia kellett. Az amerikai kereskedelmi tanácsost kellett visszahívnia a követségen. Már kicsengett a telefon, amikor eszébe jutott valami, s a beszélgetés alatt végig a fejében járt. Amikor letette a kagylót, újra a kezébe vette a lupét, és a tisztak mögötti fal tetejét fixírozta a fényképen a szögesdróttal, mögötte pedig a falépcsőt, ami nem volt kivehető világosan, de mintha egy hidra vitt volna fel. És akkor hirtelen

eszébe jutott: a kép Varsóban készült. Egy olyan utcán, aminek mindkét oldali házsora a gettóhoz tartozott, ezért fal választotta el őket az utcától, de maga az utca nem, csak a híd, mely az utca két oldalát kötötte össze.

Másnap délelőtt tíz órakor, sapkáját gyűrögetve kezében, egy kopottas öltönyt viselő ember álldogált a Krummer Vasmű igazgatói szobája előtt, míg a titkárnő a falórára pillantva helyet kínált.

– Kicsit korán érkezett. Az igazgató úr még tárgyal, kis türelmét kéri – mondta, és közben mosolygott.

Max is megpróbálkozott egy mosollyal, de érezte, mennyire erőltetett.

– Kávét? Teát? – kérdezte a nő.

Max elbizonytalanodott. Elfogadhat-e egy kávét, befolyásolhatja-e ez bármilyen irányban is a tárgyalást? Nem, ezzel nem kockáztat semmit, az idegességével annál inkább.

– Köszönöm, kérek – bólintott.

A titkárnő ismét elmosolyodott:

– De melyiket?

– Kávét. Bocsánat!

– Máris hozom. Tejet? Tejszínt? Cukrot?

– Kérek. Tejszínt. És cukrot – mondta mohón, majd elbizonytalanodott. Elszégyellte magát, hogy nem tudott ellenállni a csábításnak. Habos kávét a szabadulása óta legfeljebb kávéházban ivott. Az otthoni, hétvégi reggelik jutottak eszébe, kuglóffal, lekvárral. Félelme mellett most gyengeség öntötte el, meg kellett támaszkodnia egy székek karfájában. Remegő lábakkal leült. Dühös lett. Mintha kétszer annyi idős volna, mint valójában.

A titkárnő kisvártatva ezüsttálcán szervírozta a kávét ezüst csészében ezüst alátétellel, mellette a szervizhez tartozó cukortartóval és kis kehelyben a tejszínnel.

Max majdnem az egész tejszínt beleöntötte remegő kezével a csészébe, ki is lötytyent a kávé. A szalvétával itatta fel a tócsát. Két kézzel emelte azután szájához a forró italt, úgy szürcsölgette, amikor kinyílt az igazgatói iroda mintázott ólomüveggel díszített kétszárnyú ajtaja, és galamszürke öltönyben, aranykeretes szemüvegben, egy hozzá hasonlóan halántékánál kopaszodó, de szálegyenes férfi kísért ki egy másikat. Max óvatosan engedte le a csészét, de még így is nagyot koccant a kistányéron.

– Helga, kérem, kísérje be az urat, azonnal jövök – nézett feléjük Krummer.

Max felállt, és a titkárnő bevezette az irodába. Rozsdabarna bőrfotelek és egy bőrkanaapé vette körül egy intarziás dohányzóasztalt, mely pontosan szemközt állt a vele azonos stílusú, oroszánlábú íróasztallal.

– Behozom a kávéját is – kínálta helyet a titkárnő.

Maxnak nem volt ideje tiltakozni. Mire a titkárnő fordult, Krummer is visszaérkezett. Max automatikusan felpattant, szinte vigyázzba állt.

– Elnézést, hogy megvárattam – állt meg Maxszal szemben az igazgató, és kezét nyújtott. – Heinrich Krummer.

– Max Rosenthal. Talán már tudja...

– Kérem, foglaljon helyet – ült le a szemközti fotelbe az igazgató.

Max nagyot nyelt. Próbálta pontosan felidézni, mit mondott Moritz. Nem jutott pontosan az eszébe, mit mondott, hogyan is kezdje a beszélgetést, és nem is maradt ideje rá, hogy gondolkodjon. Krummer észrevette rajta a tétovaságot:

– Kérem, csak bátran kezdjen bele. Hallgatom. Gondolom, Önnek is drága az ideje. Time is money, mondja az angol. Régi és bölcs mondás, igaz?

– Igen. Valóban pénzről volna szó, Krummer úr – talált kapaszkodót Max.

– Miféle pénzről, Rosenthal úr? Beavatna a részletekbe?

Max érezte, hogy kissé hirtelen kezdett küldetésébe, de roppant mód feszült volt. Krummernél jobban csak Moritztól tartott, mit fog szólni, ha dolgavégezetlenül tér haza. Krummer alig leplezett türelmetlensége, mely vészjóslóan szűkre látszott szabni idejét, akár az űzött és megsebesített vadat, arra készítette, hogy támadjon. – Arról a pénzről, Krummer úr, amit Öntől és az Önhöz hasonló... – tétovázott – az Önéhez hasonló cégektől kérnénk.

– Milyen célra, ha szabad kérdezni? – hunyorgott Krummer, akit meglepett ez a nyíltság. – És milyen alapon?

– Túlélők... a háború idején üldözött zsidó túlélők ellátása, illetve támogatása céljából – nyelt nagyot Max. – Akik egészségügyi, vagy más okból nem tudnak visszailleszkedni a munkájukba. És az életbe – tette hozzá hirtelen, majd elhallgatott, várta a hatást. Ezt majdnem pontosan úgy mondta, ahogy Moritz betanította.

Krummer úgy méregette vendégét, mint aki arra próbál rájönni, látta-e már valaha. Elmélyülten nézte Max lebiggyedt dús alsó ajkát, mely a szikár arcból szinte kiugrott, s melyet a vendég sűrűn megnedvesített nyelvével. Nézte kissé hajlott orrát, dús szemöldökét és ritkás haját. Tipikus zsidó arc, gondolta, látott ebből eleget. Ugyan honnan tudná megállapítani, hogy látta-e már valahol?

– És miért pont hozzám fordultak? – kérdezte hirtelen.

Erre a kérdésre Max nem volt felkészülve. Szinte érezte, ahogy dolgoznak az agysejtjei, kétségbeesetten kereste a választ. Mit mondhatna? Hogy láttak egy fotót, amin Krummer úr egyenruhát visel? Vagy azt, hogy tudják: ott volt a varsói gettó ostrománál? Miért gondolta Moritz, hogy ez meghatja a náci? Ő pedig miért vállalta, hogy idejön? Érezte, hogy folyik a hátán a veríték. Megtörölte a homlokát.

– Szóval, méltóztatna felvilágosítani, miért hozzám fordultak? – hangzott a barátságatlanul határozott kérdés, melynek udvariassága inkább megalázta.

Maxnak ismerős volt ez a hang. Obersturmbannführer Ritter használt néha ilyen megtévesztő,

mézesmázos tónust, amikor az Appelen végigvonult a Häfflingeek előtt, s úgy kérdezett, ahogy egyenrangúaktól szokás. A választól függően újra kérdezett, leggyakrabban azonban ütött. Rövid kutyakorbáccsal, a hozzá legközelebb álló arcába. Előfordult, hogy belevakult, akin végigvágott, de mindig elborította arcát a vér. Tele volt az arcuk hegekkel. Max érezte, ahogy szűkül benne a félelem, de hirtelen maga előtt látta Rittert, és ez erőt adott.

– Másokat is megkeresünk – mondta határozottan. Rögtönzött, de érezte, hogy jól felelt.

– Értem – mondta Krummer, és hallgatott. Max nem tudta, hogy folytassa. Sebesen felidézte Moritz intencióit.

– Szeretnénk békésen megállapodni...

– Miről?

– Valamiféle kártérítésről.

– És ha nem sikerül? – kérdezte Krummer.

Max fenyegetőnek érezte a hangot, bár csak kérdezett. A szék karfájába kapaszkodott. Tudta, most nem gyengülhet el.

– Bízunk benne, hogy sikerül. Habár a szervezetünkön belül is vannak, akik inkább jogi úton rendeznék a kérdést. – Max remegett, bár kivágta magát.

Krummer mély lélegzetet vett, csak azután felelt.

– Tekintsem ezt fenyegetésnek, Rosenthal úr?

– Én nem fenyegettem Önt, Krummer úr. Csak jeleztem, hogy mire számíthat. Ha gondolkodni kíván az ajánlaton, természetesen nincs akadálya.

– Köszönöm a látogatását, Rosenthal úr – állt fel Krummer.

– Kérem, gondolkodjon, és ne utasítsa el a javaslatunkat – állt fel zavartan Max is. – Legközelebb lehet, hogy egy másik kollégám keresi fel Önt, aki talán...

– A viszontlátásra! – lépett az ajtóhoz az igazgató és kitartha. Nem nyújtott kezét, csak szúrósan Maxra nézett, aki bizonytalan léptekkel távozott az irodából. Odabiccintett a titkárnőnek, aki rájuk pillantva érzékelte a feszültséget, és elhadart egy köszönést.

Max duplán szedte a lépcsőket, és szinte futva távozott a vállalat székházából. Az utcán is úgy sietett, mint akit üldöznek. Még hátra is nézett, jön-e utána valaki. Összepréselte ajkait és a szája elé tette a kezét. A Bismarckstrasse következő sarkán, a keresztutcába befordulva derékban meghajolt, s egy kukába kapaszkodva görcsösen hányt. Úgy remegett, mint az Appelen idején, a szelekciók előtt.

– Én erre képtelen vagyok! – üvöltött Max, amikor hazaért és beszámolt a történekről. – Fogalmad sincs, mit éreztem, ahogy ott ültem. És kidobott.

– Nyugi! Ül le, és igyál egyet – töltött egy kupica pálinkát Moritz, és lenyomta Maxot a konyhában az asztalhoz. Szinte soha nem a közös nappaliban, hanem mindig itt beszélgettek.

– Nem kell. Hagyjál! – lökte el a poharat Max. Kilötyönt egy kevés ital, s ő a tenyerébe temette az arcát. – Te ezt nem értheted...

– Mit nem érthetek, Max? Azt, hogy be vagy szarva egy náci előtt?

– És ha igen? Tudod te, milyen volt a lágerben?

– Gondolod, hogy a gettóban jobb volt? Mi is hullák közt éltünk évekig! Razziák, deportálások közepette. De mi harcoltunk. Ebből a szempontból valóban könnyebb volt. Nem ölbe tett kézzel vártuk a halált.

– Én nem tudok, és nem is akarok harcolni.

– Akkor meg fogsz dögleni, Max! Eltaposnak. Ugyanúgy, ahogy eltapostak és elégettek közülünk több milliót. Ezt akarod?

Max nem felelt. Rázta a vállát a zokogás.

– Hagyd már abba, Max! Gondolj a családra, és viselkedj férfiként!

Max felpattant, felkapta az asztalról a poharat és a falhoz vágta. A pohár szilánkjai szanaszét szóródtak, a szétfröccsenő ital alácsorgott a fehérre meszelt falon.

– Te ne mondd meg nekem mindig, hogy viselkedjek! – üvöltött, és mutatóját, mint egy pisztolyt, Moritznak szegezte. – Elegem van, hogy atyáskodsz fölöttem. Nincs szükségem rád, se a segítségedre.

– Dehogyan nincs, Max – mondta szomorúan Moritz. – Ahogy nekem is szükségem van rád. Nyugodj meg. Legközelebb én megyek.

Moritz másnap telefonon hívta az amerikai városparancsnokságot, és egy ismerőse révén elérte, hogy közbenjárjanak egy újabb találkozó kieszközlésében. Az amerikai ismerős kissé kínosnak érezte a kérést, de miután régi ismeretségben állt Moritzcal, aki kisebb-nagyobb szívességeket tett neki, végül hajlandó volt segíteni.

Krummer dühös volt, amikor felhívta, de az amerikaiakkal nem akart ujjat húzni.

Moritzot nem kínálták kávéval, amikor megérkezett. A titkárnő leültette az előtérben, ott kellett várakoznia, míg az igazgató határozott mozdulattal ki nem nyitotta az ajtót, és szólt a titkárnőnek, hogy küldje be a vendéget, akit nem az ovális dohányzóasztalhoz irányított, ahol mellé ülhetett volna. Amikor Moritz belépett, Krummer az íróasztala mögött ült, és ott is maradt, nem fogott vele kezét. Ültében mutatott helyet egy kényelmetlen széken, az íróasztal túlsó felén.

Moritz köszönt és bemutatkozott. Krummer csak biccentett.

– Mit kíván tőlem? – kérdezte indignálódottan.

– Gondolom, a kollégám már ismertette Önnel nagy vonalakban a szervezetünk céljait.

Krummer bólintott.

– Nem volt túl megértő velem – mondta Moritz.

– Megértő? – nevette el magát idegesen Krummer. – Nem szeretem, ha zsarolnak.

– Mi sem szeretjük, ha kiirtanak bennünket.

Krummer arca megrándult. Ez a hang szokatlan volt a számára, nem tudott rá azonnal reagálni. Azóta nem beszéltek vele így, hogy az amerikaiak – köztük egy zsidó tiszt – néhányszor kihallgatták negyvenöt nyarán. Mély levegőt vett.

– Többé nem fog előfordulni – folytatta Moritz. – Ezt biztosra veheti, Krummer. Sem magának, sem másnak nem lesz módja rá. Nem fogjuk hagyni magunkat. Ért engem?

– De kérem! – Krummer hangja sértett volt és felháborodott.

Moritz nem zavartatta magát. Mint aki élvezi, hogy fokozhatja a másakra nehezedő nyomást.

– Nem hiszem, hogy ne lenne tisztában mindazzal, amit már az egész világ tud.

– Természetesen tudom, mi történt az elmúlt években – csattant fel Krummer. – Nincs szükség arra, hogy történelemórát tartson nekem, és leckéztetni próbáljon!

– Valóban? – kérdezte gúnyosan Moritz. – A felelősségről sem, amit volt katonatisztként visel?

Egy pillanatra néma csend ereszkedett a szobára. Moritz hideg megvetéssel nézett Krummer kék szemébe, egy pillanatra sem engedve, hogy elfordítsa tekintetét.

– Nekem személyesen semmi közöm nem volt... – kezdett egy mondatba Krummer, de Moritz közbevágott:

– Maga ott volt a varsói gettóban. Ez a fotó ott készült – lökte az igazgató elé a korábban postázott fénykép másolatát, amit a zakója zsebéből húzott ki. – Nézze meg jól!

– És? A Wehrmacht katonája voltam. Láthatja a fényképen is. Nem volt közöm olyasmihez, ami miatt...

– Ezt majd a bíróság előtt mesélje, Krummer.

– Önök tévednek. Semmi olyasmit nem tettem, amiért felelősségre vonható volnék. Az előjáróim parancsait teljesítettem.

– De milyen parancsokat? – fakadt ki Moritz, majd halkán megismételte: – Miféle parancsokat? Másrészt, egészen véletlenül, nem szállított fegyvereket az Önök cége az SS-nek?

– Akkor még nem... – Krummer elharapta a mondatot és felállt. – Azt hiszem, nincs értelme folytatni a továbbiakban az eszmecserénket.

– Biztos, hogy nem akar gondolkodni az ajánlatunkon?

– Jelezni fogom, ha megváltozna a véleményem.

– Inkább a nyilvános számonkérést választja?

– Mondtam már, nem engedek semmilyen zsarolásnak. Távozzon!

– Még találkozunk! – csapta a fejébe sapkáját Moritz, és dühösen kisietett a szobából,

becsapva maga mögött az ajtót.

Krummer a nyakkendőjéhez kapott, úgy rángatta, mintha fuldokolna. Az ablakhoz lépett és szinte feltépte, hogy szabad levegőt eresszen be, vagy a benti levegőtől szabaduljon. Inge legfelső gombját próbálta kigombolni, de egy ideges kézmozdulattal leszakította. Káromkodott egyet, belökte az ablaktáblát, és kikiáltott.

– Helga!

A titkárnő egy pillanattal később már a nyitott ajtóban állt. Zilált főnökét megpillantva elkerekedett a szeme.

– Baj van, igazgató úr?

Krummer hisztérikusan felnevetett, aztán nyugalmat erőltetett magára.

– Hívja fel nekem doktor Rungét.

– Runge szabadságon van, Wannseeben. Vitorlázik. Meyer helyettesíti.

– Meyer? Lehet, hogy még jobb is. Runge túl... Hívja akkor őt. Sürgős.

Max otthon várta Moritzot, és aggódott. Tudta, hogy barátja vakmerő dolgokra is képes. Két éve, mióta többé-kevésbé elválaszthatatlanok voltak, Moritz szinte hozzáért, vagy inkább ő a másikhöz. Veszekedésük során ejtett megjegyzésén túl is sejtette, hogy barátja sem csupán az üzlet miatt tart ki mellette, különben rég faképnél hagyta volna. Néhányan ugratták is Maxot a maradék landsbergiek közül, ha leült velük egy kávéra, hogy a sárga csillag mellé egy rózsaszín háromszög is kijárna nekik, de Max csak legyintett rosszízű tréfálkozásaira. Élcelődéseiknek alapot adott, hogy nem nőültek meg, és közös lakást béreltek. Mások újránőültek, a nők férjhez mentek, sokan még a hontalantáborban. Gyerekeik is születtek nagy sebesen, mintha pótolni akarták volna mindazokat, akiket elvesztettek. A többség, amint lehetett, elment Izraelbe. Azoknak, akik maradtak, el kellett viselniük a lenézést, hogy a Szohnut képviselői, akik még mindig agitáltak a hontalantáborokban, páriának tartanak mindenkit, akik a gyilkosaik földjén maradnak. Amennyire tudtak, igyekeztek összetartani, ez azonban csak egy ideig működött. Ha valakinek kicsit jobban ment, tartózkodóbb lett a többiekkel, akik irigyelték, és kölcsönökört nyaggatták, akinek pedig a sorsa félresiklott, féltékenykedett a sikeresekre. Utóbbiak így gyakran más társaság után néztek.

A többség Münchenben vagy Frankfurtban telepedett le, Berlinben kevesebben voltak, de Max itt is találkozott néhány landsbergivel a város amerikai zónájában. Akik maradtak, maguk sem voltak családostok, egyik kapcsolatból a másikba zuhantak, német nőkkel jöttek össze, vagy egyedül tengődtek. Maxnak Moritz lett a családja: apa és testvér egy személyben. Noha nem tudta, miért, érezte, hogy barátja hasonlóképpen kötődik hozzá, s az elmúlt hetekben, mióta Krummert ostromolták, kapcsolatuk megerősödött.

Beesteledett. Moritz öt órára volt hivatalos Krummerhez, most azonban tíz is elmúlt már. Max a kezét tördelve ült a konyhában. Egyik cigarettáról a másikra gyújtott. Felállt, járkált, bekapcsolta a rádiót, csavargatta egyik állomásról a másikra, majd elzárta a készüléket.

Amikor Moritz kulcsát hallotta fordulni a zárban, Max felpattant és türelmetlenül kiszaladt az előszobába.

– Na, mi van?

Moritznak alkoholszaga volt.

– Vele ittál? – kérdezte döbbenten Max.

– Persze – rántotta meg a vállát –, konyakoztunk és pezsgőztünk. Vacsorára is meghívott. Előételnek libamáj volt, aztán sólet és flódní.

– Ne bolondozz! Azt mondd inkább, mire jutottál vele?

– Kidobott. De puhul a fickó. Menni fog a dolog.

Max erőltetett magabiztosságot érzett Moritz hangjában.

– És most hogyan tovább? – kérdezte bizalmatlanul.

– Legközelebb neked kell menned.

– Nekem? Miért nekem? – Max hisztérikusan csattant fel.

– Azért, mert most a kompromisszum lehetőségét kell felcsillantánunk. És ehhez olyan békülékeny pónem kell, mint a tiéd. – Moritz mosolyogni próbált, de olyannak tűnt az arca, mintha a fogát csikorgatná. – És azért, mert ha én megyek, kitekerem a nyakát – tette hozzá. Max tudta, hogy nem viccel.

– Ha viszont én megyek, ő tekeri ki az enyémet – nézett Max kétségbeesve Moritzra, aki vállat vont.

– Akkor is kitekerem neki. Mindenesetre ezt a meccset most már végig kell bokszolnunk. Valamilyen papírt is kéne szerkeszteni, amit aláíráthatunk vele.

– És mégis, mit kérünk?

– Fejenként havi százmárkás életjáradék, mondjuk harminc ével számolva. Az mennyi összesen?

– Életjáradék? Kettőnknek? De hát akkor rá fog jönni, hogy az egész In Ruhe Leben csak kamu volt. Hogy nem is áll mögöttünk senki...

– Igazad van. Többet kell kérnünk. És azt fogjuk mondani, hogy másoktól is kérünk. És így is lesz. És magunk mögé állítunk másokat is. Nem fogják megúszni. Ha börtönbe nem is tudjuk juttatni mindet, de fizetni fognak!

– Részeg vagy, Moritz! Menj, feküdj le, és aludd ki magad. Ki kell találnunk valamit, különben egy pfenniget se látunk tőle!

Moritz közelebb lépett Maxhoz. Az hátralépett pálinkaszagú lehelete elől, de a falnak szorult. Moritz megragadta a mellén az inget, szinte felemelte, úgy sziszegett, vicsorogva.

– Hát nem érted? Engem nem a pénz érdekel. Leszarom a pénzüket. De az nem lehet, hogy ne ismerjék el egyszer, amit tetek. Az nem lehet! Ezért kell végigcsinálnunk. Érted már?

– Értem, értem, csak engedj el! – próbálta elkapni a csuklóját Max, de hiába fogta meg, Moritz

olyan erővel nyomta a falhoz, hogy lábujjhegye érte csak a földet. Néhány pillanat múlva indulata magától csillapult.

– Holnap megírom a levelet. Figyeld meg, hogy válaszol rá.

Heinrich Krummer postafordultával válaszolt, ami Moritzot is meglepte. Ilyen átütő eredményre nem számított.

A levelet, melyben az újabb találkozót kérték, mindketten aláírták. Nyomatékosan elnézést kértek Moritz indulatosságáért, és jelezték, hogy a következő találkozóra a szervezet Max Rosenthalt delegálja. Nem felejtették el azonban beleírni, hogy egyikük lágerben, a másikuk a varsói gettóban élte túl az üldöztetést, és kérték, Krummer tudja be az incidenst az ő, és az általuk képviselt többi túlélő rossz idegállapotának, ami egyszersemind arra is bizonyosság, hogy szükségük van valamilyen segítségre, mely csökkent munkaképességüket, megromlott egészségüket kompenzálni hivatott.

Krummer minden bizonnyal érezte a békülékenységet, és akceptálta a bocsánatkérést, gondolta Max, Moritz pedig úgy vélte, határozott fellépése és az ellenfelükben ébredt büntudat hozott áttörést. Krummer megadott egy időpontot, amikor Max felkereshette.

– Rosenthal úr, fáradjon be. Az igazgató úr már várja – intett Helga, és Max egy kicsit csalódott volt. Szívesen vette volna, ha megint kap egy csésze forró kávéval valódi tejszínnel, hogy liftező gyomrát csillapítsa. Kávéval azonban ezúttal nem kínálták. A titkárnő asztala mellett egy férfi ült, aki csak biccentett Maxnak. Max neki is tisztelettudóan köszönt. Nyilván miatta nem ér rá a titkárnő, hogy megkínálja, gondolta lemondóan.

Max belépett az irodába. Krummer az íróasztala mögött ült, és helyet mutatott neki az íróasztal előtti széken.

Max biccentett, halkán köszönt és helyet foglalt.

– Nos hát, Rosenthal úr, hallgatom. Megértettem az Önök... törekvéseit. Kérésüket mérlegettem, és mint látja, hajlandó voltam újra fogadni Önt. Jó volna, ha elmondaná, pontosan mit kívánnak, és miért, illetve, ha azt is írásban rögzítenénk, hogy megegyezésünk nyomán a jövőben nincs velem szemben semminemű további követelésük. Igazgatótanácsunk elé kell vinnem az ügyet, ezért fontos, hogy minden részlet világos legyen előttük. Ugye nem zavarja, ha a titkárnőm gyorsírással lejegyzí a beszélgetést?

Max meglepődött, hogy minden ilyen simán megy. Most csodálta csak igazán Moritzot, hogy ezt az egészet lépésről lépésre kitalálta, beleértve, hogy felváltva jöjjenek. Másként nézett Krummerre, el se tudta képzelni, hogy ugyanaz az ember, aki néhány napja még kidobta őt is, Moritzot is. Mégiscsak van remény, hogy megértik, mit tettek? Végtére ők is csak emberek, még ha elvakította és becsapta is őket a náciizmus. Bár továbbra is izgatott volt, zaklatott érzéseibe már némi megindultság is vegyült.

– Természetesen – köszörilte meg berekedt torkát. – Szívesen elismételek mindent a jegyzőkönyv számára.

– Megtenné akkor – nyúlt előre az asztalon Krummer, mint aki kezet is nyújtana Maxnak, aki előrehajolt, hogy elérje, de a mozdulat közben rájött, hogy tévedett, Krummer csak megigazított valamit a tollak és a naptár között, ezért zavartan visszahúzta jobbját –, hogy mindent elmond

ugyanúgy, ahogy az első alkalommal? Hogy miért gondolták, hogy hozzám fordulnak, konkrétan mit szeretnének és miért? Illetve, szintén csak a dokumentáció kedvéért, megtisztelne, ha elismételné, milyen lépéseket terveznek, ha mégsem jön netán létre a megállapodásunk. Tudja, a per, amiről említést tett a korábbi találkozásunk alkalmával... Csak bátran mondja el. Így talán az igazgatótanácsunk is könnyebben meggyőzhető lesz.

– Természetesen – húzta ki magát büszkén Max. Moritznak igaza van. Alábecsülte a saját képességeit. Az ő szereplése is hozzájárult a sikerhez. Négy éve, csontsoványan, tízfuszosan, rabruhában nem gondolta volna, hogy eljut ide valaha.

– Helga – szólalt meg az igazgató, és Max legnagyobb csodálkozására a titkárnő egy pillanat múlva már be is lépett, pedig az ajtó zárva volt.

– Kezdhetjük? – kérdezte az igazgató, ahogy Helga helyet foglalt. Max bólintott és belekezdett.

Részletesen elmondott mindent, az igazgató egy közbevetett kérdésére a fényképet is, aminek alapján kiválasztották a Krummer Vas- és Fémműveket, mint az első céget, melyet követelésükkel megkeresnek. A követelés szóra is az igazgató kérdezett rá, és Max félve megerősítette, bár Krummer ezúttal végig meglepően nyugodt és visszafogott maradt. A perről is említést tett, s hogy ezt többekkel szemben is szeretnék kilátásba helyezni, ha, mint mondta, nem térnek jobb belátásra.

Miután minden részletet tisztáztak, Krummer megköszönte, hogy ismét hajlandó volt felkeresni őt, és azt ígérte, hogy rövidesen jelentkeznek szervezetüknél a cég jogásza. Max elégedetten állt fel. Úgy érezte, Moritz se intézte volna jobban a dolgot.

Furcsállta, hogy búcsúzaskor sem nyújtott neki kezet az igazgató, csak felállt az íróasztala mögött, és intett a kijárat felé. A titkárnő kísérte ki. Az idegen férfi még mindig ott ült az előtérben.

Amikor Max elment, Krummer kikiáltott a titkárságra.

– Meyer?

– Igenis – lépett be a szobába az ügyvéd.

– Mindent lehetett hallani?

– Tökéletesen, uram.

– És rögzítette is?

– Minden szót – mutatta fel a szalagot az ügyvéd.

– És elegendő lesz?

– Több mint elég. Olyan pert akasztunk a nyakukba, hogy attól koldulnak. Nyugodjon meg, igazgató úr, nem fogják zaklatni a jövőben. Arról gondoskodunk.

– Akkor vigye ezt innen, kérem – nyúlt Krummer a tollak és a naptár közé, és mintha valami tisztátalanságot távolítana el, apró mikrofont nyomott a jogász kezébe.

Max és Moritz két hét múlva kapott levelet – igaz, nem a Krummer Vas- és Fémművek jogászeitől, hanem a Szövetséges Igazságügyi Hatóságoktól, akik Németországban ezekben a hónapokban a jogszolgáltatást gyakorolták. Zsarolásért idézték be mindkettejüket, és bár szabadlábban védekezhetek, néhány hét múlva elítélték őket. Felfüggesztett börtönbüntetést kaptak.

Barátságuk az eljárást követően megszakadt, mert Max, a kihallgatásoktól összetörve, az igazságnak megfelelően bevallotta, hogy az akciót Moritz tervelte ki, és ő irányította. Moritz árulásnak tartotta Max vallomását, és őt okolta a kudarcért, hogy végtelen naivtásában és jóhiszeműségében nem vett észre semmit a Krummer által nekik állított csapdából.

Németországgal 1949-ben, Konrad Adenauer kancellárrá történő megválasztása nyomán – néhány hónappal a Max és Moritz ellen lefolytatott eljárás, valamint a Német Szövetségi Köztársaság megalakulása után – indultak meg a túlélő zsidókat képviselő szervezetek, beleértve Izrael Államának tárgyalásai, és döntött úgy az új szövetségi kormányzat, hogy jóvátételt fizet a nácizmus túlélőinek.

Max Rosenthal azonban ezt már nem érthette meg. Nem sokkal a történetek után felakasztotta magát. A magára maradt Moritz Kaminski még a jóvátétel kérdésének rendeződése előtt átszökött a szovjet zónába, és az ugyancsak 1949-ben megalakult Német Demokratikus Köztársaság állampolgára lett. Drezdában telepedett le. Az évek múltával azonban, belátva, hogy hibásan döntött, számtalanszor folyamodott izraeli kivándorlási kérelemmel a hatóságokhoz. Az engedélyt sosem kapta meg. Családot itt sem alapított, s miután kérelmeit rendre visszautasították, két alkalommal kísérelt meg illegális határátlépést. Nyugatra akart szökni, de a határőrök letartóztatták, és második alkalommal, visszaesőként, még hosszabb börtönbüntetésre ítélték, mint első ízben. Szívroham következtében halt meg egy drezdai fegyházban, 1962-ben.

*DP a Displaced Person rövidítése. Jelentése: hontalan személy

Tetszik

3 ember kedveli. Legyél te az első az ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Szántó T. Gábor: A végrendelet** Azon ritka alkalmak egyike volt ez, amikor ő jött...
2. **Szántó T. Gábor: Levelek Laios királynak Oidipustól** Ne szégyelld magad, megértelek. Neked is volt apád s anyád....
3. **Szántó T. Gábor: Engesztelés** Szántó T. Gábor Engesztelés Termek sora egyre beljebb termék...

Cimkék: **Szántó T. Gábor**